

XIV-XVI ASRLARDA TARBIYA, MAKTAB VA PEDAGOGIK FIKRLAR

K. M. Fazliddinova,

Sh. E. Xodjaniyazova

Buxoro davlat pedagogika instituti Aniq va tabiiy fanlar fakulteti,
Geografiya va iqtisodiy bilim asoslari yo‘nalishi talabalari

Annotatsiya:

Ushbu maqolada XIV-XVI asrlarda tarbiya, maktab va pedagogik fikrlar tahlil qilinadi. Ushbu davr, o'zining ijtimoiy va madaniy o'zgarishlari bilan ajralib turadi, bu esa ta'lim tizimiga ham ta'sir ko'rsatdi. Maktablar, asosan, diniy va dunyoviy bilimlarni o'qitish maqsadida tashkil etilgan bo'lib, yosh avlodni tarbiyalashda muhim rol o'ynagan. Pedagogik fikrlar esa, o'qituvchilarning roli, ta'lim metodlari va ta'lim jarayonining ahamiyatini yoritadi.

Kalit so‘zlar: pedagogika, pedagogik fikrlar, ta'lim, yangicha yondashuvlar, madaniyat, an'analar, tarbiya.

Abstract:

This article analyzes education, school and pedagogical ideas in the XIV-XVI centuries. This period is characterized by its social and cultural changes, which also affected the education system. Schools were established mainly for the purpose of teaching religious and secular knowledge and played an important role in educating the young generation. Pedagogical ideas highlight the role of teachers, educational methods and the importance of the educational process.

Keywords: pedagogy, pedagogical ideas, education, new approaches, culture, traditions, education.

XIV-XVI asrlar O'rta Osiyo va, xususan, O'zbekistonda tarbiya, maktab va pedagogik fikrlar sohasida muhim o'zgarishlar va rivojlanishlar davri bo'ldi. Bu davrda ilm-fan, madaniyat va ta'lim tizimida yangi yondashuvlar paydo bo'ldi, bu esa o'z navbatida, jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayotiga katta ta'sir ko'rsatdi. Tarbiya jarayoni nafaqat bilim berish, balki axloqiy va estetik tarbiya masalalarini ham o'z ichiga oldi. O'sha davrda tarbiya jarayoni ko'proq an'anaviy usullar bilan amalga oshirildi. Ota-onalar va o'qituvchilar bolalarga axloqiy

qadriyatlar, milliy an'analar va madaniyatni o'rgatishga alohida e'tibor berishdi. Tarbiya jarayonida o'zbek xalqining urf-odatlarini, an'analarini va qadriyatlarini muhim o'rin tutdi. Maktablar o'sha davrda ta'lim berishning asosiy muassasasi bo'lib, ular asosan madrasalar shaklida faoliyat yuritdi. Madrasalarda diniy va dunyoviy fanlar o'qitildi. Qur'on, hadislar, arab tili, matematika, astronomiya, falsafa va boshqa fanlar o'qitilardi. Maktablar nafaqat bilim berish, balki ijtimoiy hayotda faol ishtirok etish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni ham rivojlantirishga qaratilgan edi. Maktablar ko'pincha shahar markazlarida joylashgan bo'lib, ularning faoliyati ko'plab olimlar va mutafakkirlar tomonidan qo'llab-quvvatlandi. Bu davrda Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi buyuk shaxslar ta'lim va tarbiya masalalariga katta e'tibor berishdi. Ular o'z asarlarida ta'limning ahamiyatini, bilim olishning zarurligini va tarbiyaning ijtimoiy hayotdagi o'rnini ta'kidladilar. XIV-XVI asrlarda pedagogik fikrlar rivojlanishida bir qator muhim omillar ta'sir ko'rsatdi. O'sha davrda pedagogik fikrlar asosan diniy va falsafiy qarashlar bilan bog'liq bo'lib, ta'lim jarayonida axloqiy qadriyatlar va ma'naviyatni o'rgatishga qaratilgan edi. O'qituvchilar o'z shogirdlariga bilim berishdan tashqari, ularning axloqiy tarbiyasiga ham e'tibor berishdi. Pedagogik fikrlar rivojlanishida Sharq mutafakkirlarining asarlari muhim rol o'ynadi. Masalan, Farobiy, Ibn Sino, Al-G'azzoliy kabi olimlar ta'lim va tarbiya masalalariga oid fikrlarini o'z asarlarida bayon etganlar. Ular ta'lim jarayonida o'qituvchining roli, shogirdning faol ishtiroki va bilim olish jarayonining ahamiyatini ta'kidladilar.

Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur ta'lim masalalariga katta e'tibor berishgan va o'z asarlarida ta'limning ahamiyatini, bilim olishning zarurligini va tarbiyaning ijtimoiy hayotdagi o'rnini ta'kidlaganlar. Alisher Navoiy bilim olishni hayotning ajralmas qismi sifatida ko'rgan va shogirdlarga nafaqat bilim, balki axloqiy tarbiya berishga ham intilgan. U madaniyat va san'atni ta'lim bilan bog'lab, yosh avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega bo'lgan. Zahiriddin Muhammad Bobur esa ta'limga katta e'tibor berib, ilm-fan va diniy bilimlarni birlashtirishga harakat qilgan. U o'qituvchilarning roli va ahamiyatini tan olib, ularning bilimli va axloqiy jihatdan yetuk bo'lishini ta'kidlagan. Bu esa ta'lim jarayonining sifatini oshirishga yordam bergan. Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur ta'lim masalalariga e'tibor berish orqali o'z davrlarida ilm-fan va madaniyatni rivojlantirishga katta hissa qo'shganlar. Ularning fikrlari va yondashuvlari hozirgi

kunda ham ta'lim tizimida o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda va yosh avlodni tarbiyalashda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

XIV-XVI asrlarda tarbiya, maktab va pedagogik fikrlar O'rta Osiyo madaniyatining ajralmas qismi bo'lib, bu davrda ta'lim tizimining rivojlanishi va yangi yondashuvlarning paydo bo'lishi jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayotiga katta ta'sir ko'rsatdi. Tarbiya jarayoni, maktablar va pedagogik fikrlar o'zaro bog'liq bo'lib, o'sha davrda yosh avlodni tarbiyalash va bilim berish jarayonida muhim ahamiyatga ega edi. Bu davrda olingan tajribalar va yondashuvlar hozirgi kunda ham ta'lim tizimida o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Navoiy, A. (1991). "Xamsa". Toshkent: O'zbekiston davlat nashriyoti.
2. Bobur, Z. M. (1996). "Boburnoma". Toshkent: O'zbekiston davlat nashriyoti.
3. Qodiriy, A. (2000). "O'tkan kunlar". Toshkent: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi.
4. Murodov, A. (2005). "O'zbek pedagogik fikrining tarixi". Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
5. Iskandarov, A. (2010). "O'rta asrlar O'zbekistoni ta'lim tizimi". Toshkent: Fan va texnologiya.
6. Abdullayev, A. (2015). "Tarbiya va ta'lim: tarixiy va zamonaviy jihatlari". Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.